

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/represje/76654,Mieszkanicy-Kreishauptmannschaft-Busko-w-KL-Auschwitz-Birkenau.html>

Kadr z filmu IPN *Niezwycześni*

ARTYKUŁ

Mieszkańcy Kreishauptmannschaft Busko w KL Auschwitz-Birkenau

OKRES HISTORYCZNY

(1939-1945) II wojna światowa

Autor: KAROLINA TRZESKOWSKA-KUBASIK

04.12.2020

Z Buska-Zdroju nie odchodziły bezpośrednio transporty do obozów

koncentracyjnych. Część więźniów przebywających w buskich więzieniach gestapo przenoszono w tym celu do więzień w Pińczowie lub w Kielcach.

Najprawdopodobniej pierwszy transport, w którym znajdowali się mieszkańcy Kreishauptmannschaft Busko, przybył do KL Auschwitz 25 lutego 1941 r. Do obozu wysłano wówczas 290 osób zamieszkujących tereny dystryktu radomskiego. W transporcie znaleźli się następujący mieszkańcy Kreishauptmannschaft Busko: 54 letni kupiec z Chrobrza – Ludwik Cichy, 44 letni kupiec z Pacanowa – Wiktor Wojtecki, rolnicy z Świniar -27 letni Jan Wiśniewski i 20 letni Wacław Małecki oraz 66 letni rolnik z Szydłowa- Józef Rystak. Cichy zmarł 13 marca 1941 r. Co do losów reszty osób autorka nie znalazła informacji w źródłach archiwalnych. Jeden z większych transportów miał miejsce 12 lutego 1943 r. Do KL Auschwitz-Birkeana przybyło wówczas piętnaście osób zamieszkujących Kreishauptmannschaft Busko: mieszkańców Gorystawic, Chmielnika, Wełcza, Wełnina, Biechowa, Pacanowa, Woli Bokrzyckiej, Buska-Zdroju, Owczar, Złotej oraz Borzykowej. Niemal wszystkich przeniesiono do obozów KL Buchenwald lub KL Mauthausen, gdzie doczekali wyzwolenia przez wojska alianckie. Śmierć ponieśli: 29 letni Józef Brachowicz z Wełcza oraz 31 letni rolnik Jan Mrówka z Borzykowej.

**Zygmunt Mrówka - mieszkaniec
wsi Borzykowa**

Za niewywiązanie się z kontyngentów

Mieszkańcy Kreishauptmannschaft Busko trafiali do KL Auschwitz-Birkenau między innymi za niewywiązanie się z dostaw kontyngentów. 7 kwietnia 1942 r. z tego powodu aresztowano 44 letniego rolnika ze wsi Kuchary – Jana Korczaka. Podczas aresztowania podjął on nieudaną próbę ucieczki. Osadzono go wprawdzie w areszcie powiatowym w Busku-Zdroju, a następnie w obozie w Słupi Pacanowskiej. Po paru tygodniach tamże spędzonych przewieziono go do więzienia w Pińczowie, gdzie przebywał miesiąc. 2 lipca 1942 r. trafił do KL Auschwitz-Birkenau, gdzie zmarł 19 lipca 1942 r. W telegramie wysłanym do rodziny sugerowano, że Korczak zmarł na serce. W maju 1942 r. w Sroczkowie za niewywiązanie się z kontyngentów aresztowano

Franciszka Skwarę oraz Stanisława Stępnia. Przebywali kolejno w więzieniach w Busku-Zdroju, w Pińczowie oraz w Kielcach. Do KL Auschwitz-Birkenau trafili transportem z 2 lipca 1942 r. Stępień w sierpniu 1942 r. zmarł w obozie, Skwarę zaś w 1944 r. przeniesiono do KL Mauthausen, gdzie doczekał wyzwolenia.

Za opór wobec okupanta

W KL Auschwitz-Birkenau osadzono również mieszkańców Kreishauptmannschaft Busko, którzy byli zaangażowani w działalność ruchu oporu. Za posiadanie radiodbiornika w październiku 1941 r. aresztowano mieszkańców Borzykowej: 50 letniego rolnika Józefa Sasa oraz 26 letniego kowala Zygmunta Mrówkę. Donos na nich władzom niemieckim złożył niejaki Józef Stępień. W domu Mrówki znaleziono szczątki radia. Transportem z 25 października 1941 r. dwóch mieszkańców Borzykowej przybyło do KL Auschwitz-Birkenau. Obaj zginęli na terenie obozu: Sas 25 lutego 1942 r., zaś Mrówka 15 kwietnia 1942 r.

Najważniejsze niemieckie obozy koncentracyjne i niemieckie obozy śmierci w granicach tzw. Wielkich Niemiec w latach 1941-1944. Grafika z portalu IPN truthaboutcamps.eu

Najprawdopodobniej pierwszy transport, w którym znajdowali się mieszkańcy Kreishauptmannschaft Busko, przybył do KL Auschwitz 25 lutego 1941 r. Do obozu wysłano wówczas 290 osób zamieszkujących

tereny dystryktu radomskiego.

W lutym 1942 r. pod zarzutem przynależności do oddziałów partyzanckich aresztowano mieszkańca wsi Jarząbki – Michała Majkę. Osadzono go najpierw w Chmielniku, a następnie w Busku-Zdroju i w Pińczowie. Po dwóch tygodniach spędzonych w pińczowskim więzieniu, wywieziono go do KL Auschwitz-Birkenau. W czerwcu 1942 r. żona Majki – Magdalena otrzymała zawiadomienie od władz obozowych, sugerujące, że w dniu 2 maja 1942 r. o godzinie 7 rano jej mąż zmarł na chorobę sercową. 27 letniego stolarza Franciszka Orła z Szańca najprawdopodobniej latem 1943 r. aresztowano pod zarzutem posiadania broni. Osadzono go w willi dr. Byrkowskiego, gdzie przez trzy tygodnie poddawano go ciężkim torturom:

„(...) założyli mi kajdany na ręce i bili tak że zemdlałem, później mnie wodą otrzeźwili i znów po biciu z powrotem mnie badali o tym samym, a ja w dalszym ciągu zeznawałem jednakowo. Znów założyli mi kajdany na ręce, założyli kij pod kolana, koc na głowę i dwóch gestapowców biło mnie na zmianę. (...) Trzecim razem znów bili mnie tak aż zemdlałem, gestapowiec podniósł mnie z ziemi, oparł o ścianę i puścił do mnie psa, tak że pies mnie pogryzł”.

Z willi dr. Byrkowskiego Orła przewieziono do Kielc, gdzie przebywał jeden dzień. Do KL Auschwitz-Birkenau przybył 14 września 1943 r., otrzymując numer 150342. W 1944 r. przeniesiono go do KL Mauthausen, gdzie pracował w kamieniołomach. W maju 1945 r. doczekał wyzwolenia obozu przez wojska amerykańskie.

Józef Sas - mieszkaniec wsi

Borzykowa

3 czerwca 1943 r. do KL Auschwitz-Birkenau trafiło 528 więźniów politycznych z dystryktu radomskiego. Wśród nich znajdowało się ośmiu rolników z Bosowic. Do KL Auschwitz-Birkenau trafili wówczas: 22 letni Stanisław Barański, 21 letni urzędnik – Józef Cebulski, 19 letni stolarz – Stanisław Kaczor, 20 letni rolnik –

Franciszek Kaczor, 22 letni robotnik – Eugeniusz Kwiecień, 29 letni ogrodnik – Józef Olszewski, 27 letni rolnik – Jan Radota oraz 19 letni rolnik – Piotr Ziomek. Powyższych mieszkańców Bosowic aresztowano w związku z przynależnością do Batalionów Chłopskich. Doniesienie o ich zaangażowaniu konspiracyjnym władzom niemieckim mieli złożyć według Radoty: Jan Zarzycki, Józef Mikuła oraz Józefa Wilkowa. Śmierć w KL Auschwitz-Birkenau ponieśli Stanisław Barański oraz Ziomek. 3 czerwca 1943 r. do obozu trafili również Tomasz Walasek oraz 48 letni rolnik ze Szczytnik - Władysław Walas. Pierwszego aresztowano 10 marca 1943 r. za posiadanie broni. Osadzono go w jednym z więzień Busku-Zdroju, gdzie poddawano go torturom. Walasek wspominał moment transportu do obozu:

„W jednym wagonie bydłowym było nas około 55 osób. Jechaliśmy od godziny 14 do świtu następnego dnia”.

20 listopada 1944 r. Walaska przeniesiono do KL Sachsenhausen. W kwietniu 1945 r. uciekając z transportu, przedostał się na tereny amerykańskiej strefy okupacyjnej. Wojnę przeżył również Walas, którego w 1944 r. przeniesiono do KL Buchenwald.

W sierpniu 1943 r. w Skadli żandarmeria z Chmielnika przeprowadziła rewizję w domu Boroniów. U Franciszka znaleziono konspiracyjne ulotki. Wraz z nim aresztowano Józefa Boronia oraz Jana Wójcika.

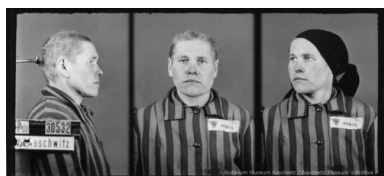
Najprawdopodobniej osadzono ich na posterunku żandarmerii w Chmielniku. Józefa Boronia oraz Wójcika wkrótce zwolniono. Franciszka Boronia przewieziono zaś do jednego z więzień w Busku-Zdroju, gdzie przez dwa tygodnie poddawano go rozlicznym torturom. Myli się Józefa Boroń, sugerując, że jej syna z Buska-Zdroju wywieziono do KL Auschwitz-Birkenau. Jak już wcześniej wspomniano, z Buska-Zdroju nie odchodziły transporty do obozów koncentracyjnych. Najprawdopodobniej, Boronia przewieziono do więzienia w Pińczowie lub w Kielcach. Faktem jest, że 23 sierpnia 1943 r. trafił do KL Auschwitz-Birkenau, otrzymując numer 137756. W 1944 r. przeniesiono go do KL Mauthausen, gdzie zginął 23 kwietnia 1945 r.

Za udzielanie pomocy Żydom

Do KL Auschwitz-Birkenau trafiali również mieszkańcy Kreishauptmannschaft Busko za udzielenie pomocy Żydom. Henryka Adamczyka, który w Bogucicach ukrywał czternastoosobową rodzinę żydowską o nazwisku Rajt, 19 grudnia 1943 r. wywieziono do obozu, gdzie zginął najprawdopodobniej w 1944 r. Podobny los spotkał Feliksa Stradowskiego, który we wsi Ciecierze ukrywał 45 letnią Żydówkę o nazwisku Caol oraz jej 18 letnią córkę – Siwcię. Kryjówkę odkryto 24 grudnia 1942 r. Stradowskiego wywieziono do KL Auschwitz-Birkenau, gdzie po miesiącu zmarł.

***

Część mieszkańców Kreishauptmannschaft Busko, którzy trafili do KL Auschwitz-Birkenau podejmowało próby ucieczki. 18 maja 1943 r. do obozu trafił rolnik z Janiny, Jan Janeczek. Wraz z innym więźniem brał udział w przygotowaniu ucieczki drążonym podkopem biegnącym z jednego baraku do pobliskiego lasu. Więźniów aresztowano 18 października 1943 r. i osadzono w bloku śmierci – 11. 6 grudnia 1943 r. powieszono ich w publicznej egzekucji 26 uczestników niedosłej ucieczki na terenie podobozu oświęcimskiego Neu Dachs. Jako powód śmierci Janeczka podano nagły atak serca. Wśród ofiar egzekucji znajdował się również 36 letni Jan Pieron – rolnik z Ruczynowa, zaangażowany w działalność Batalionów Chłopskich. 23 maja 1943 r. żandarmeria niemiecka z Buska-Zdroju przeprowadziła w domu Pieronów rewizję, w wyniku której aresztowano Jana. Zabrano go do więzienia w Busku-Zdroju. Jego żona następnego dnia udała się do Buska w celu uzyskania widzenia z Janem, Niemcy jednak nie zezwolili na nie. Pierona wywieziono następnie do Kielc. Do KL Auschwitz-Birkenau przybył transportem z Kielc z 24 czerwca 1943 r., otrzymując numer 125605. Ostatni list od Pierona żona otrzymała 25 września 1943 r. Za próbę ucieczki powieszono go 6 grudnia 1943 r. Jako oficjalną przyczynę śmierci podano nagły atak serca. Również Ziomek, który przybył do KL Auschwitz-Birkenau transportem z 3 czerwca 1943 r., podjął próbę ucieczki już kilka dni po przybyciu do obozu. Ujęto go i osadzono w areszcie 12 czerwca 1943 r., a 25 czerwca 1943 r. rozstrzelano w egzekucji dwudziestu pięciu więźniów pod Ścianą Śmierci. Jako przyczynę jego śmierci podano wyniszczenie organizmu przy nieżycie jelit.

Józefa Ziółkowska - mieszkanka

Wiślicy

Do KL Auschwitz-Birkenau wywożono również mieszkanki Kreishauptmannschaft Busko. 22 stycznia 1943 r. do obozu przybyła 42 letnia rolniczka z Wiślicy - Józefa Ziółkowska. Ewakuowano ją do KL Ravensbrück, gdzie doczekała wyzwolenia. Wacława Szymańska, mieszkanka Kołaczkowic, do KL Auschwitz-Birkenau trafiła 12 lutego 1943 r., gdzie poddawano ją eksperymentom medycznym na bloku nr 23. Jak przyznawała:

„Przed wezwaniem mnie do rewiru i po powrocie z rewiru pracowałam z tym, że przed zabiegiem byłam zdrowa, silna, w pełni sprawna, a po zabiegu byłam zmęczona, osłabiona i z największym wysiłkiem pracowałam”.

Józef Fajkowski na łamach książki pt. *Wieś w ogniu. Eksterminacja wsi polskiej w okresie okupacji hitlerowskiej* podawał, że 4 191 mieszkańców Kreishauptmannschaft Busko zesłano do obozów koncentracyjnych. Autorka nie znalazła potwierdzenia powyższych danych w innych źródłach. Mieszkańców Kreishauptmannschaft Busko (Polaków) bez wątpienia najczęściej wywożono do KL Auschwitz-Birkenau. Podczas prowadzonych przeze mnie badań w ramach projektu pt. „Terror okupacyjny na ziemiach polskich w latach 1939-1945” ustaliłam nazwiska co najmniej dwustu mieszkańców Kreishauptmannschaft Busko (Polaków), którzy zginęli na jego terenie (stan na 10 sierpnia 2020 r.).

COFNIJ SIĘ